

ex hac doctrina profecto beatus comprehendit substantiam Dei.

Cum Vasquez fere conspirat Petavius, qui propriam ac formalem rationem incomprehensibilitatis Dei tandem in eo ponit, quod licet beati perfecte et quantum ad comprehensionem satis foret, videant omnia quae in Deo sunt *formaliter*, « non tamen cognoscunt universa, quae Deus infinita vi sua procreare potest. » Nec sine quadam acerbitate reprehendit theologos, qui ad veram rationem comprehensionis « praeterea requirunt, ut tanta sit perfectio cognitionis, quanta est in obiecto perfectio cognoscibilitatis; vel ut tam perspicue tamque perfecta cognitione perspiciatur, quam ex sese postulat. » Hoc deinde Petavius velut aliud agens eo deflectit, ac si theologi ad formalem rationem comprehensionis per se postularent aequalitatem ontologicam seu in ratione *entis* inter cognitionem et obiectum comprehensum; unde ipse velut per deductionem ad absurdum concludit, iuxta istorum theologorum explicationem iam « quamlibet substantiam ab nullo alio quam a Deo comprehendendi posse, eo quod omnis cognitione quantumcumque perfecta accidentis est, atque idcirco longo abest intervallo ab substantia » Petav. de Deo l. VII. c. 3. et 4.

At doctrina horum theologorum atque inter eos Didaci Ruiz (De scientia Dei disp. IV.), quem Petavius nominatim impugnat, longe alia est; eorumque maxime vero s. Thomae principia in concilianda visione essentiae Dei sicuti est, cum eiusdem essentiae incomprehensibilitate nos sequimur, quia omnino convenienter cum definitione comprehensionis et incomprehensibilitatis Dei, quam superius (n. I.) ex ipsis Scripturis, et ex declaratione Patrum ac nominatim Augustini demonstravimus.

Explicatio ita habet. Visio illa beata admittit gradus in indefinitum, ita ut semper alia et alia perfectior sit possibilis, quemadmodum actu in beatibus diversis gradibus charitatis visio habet diversos gradus perfectionis (S. Th. 1. q. 12. a. 6.). Non spectamus directe gradus perfectionis in ipsa entitate visionis, quo modo

Deus cognoscit etiam obiectum finitum visione infinita; sed spectamus in visione beatorum gradus possibles in indefinitum perfectiores, quatenus Deus obiectum infinitum est infinite cognoscibilis; unde utique velut ex obliquo sequitur, visionem fore etiam *entitative* per gradus indefinitos eo perfectiore, quo intensius et perfectius videt obiectum infinitum. His suppositis sicut intra rationem entis creati seu creatae perfectionis non datur gradus supremus, ultra quem alias non sit possibilis; sed supremum ens est infinitum, atque extra et supra totam rationem entis creati ens divinum: ita omnino intra rationem creatae visionis Dei non datur supremus gradus perfectionis; sed suprema visio est infinita sicut obiectum visionis est infinitum atque ideo infinite cognoscibile, ac proinde haec visio suprema est extra et supra totam rationem visionis creatae; estque soli Deo propria, et creature non magis communicabilis quam ipsum formale *Esse* divinum. Haec autem visio adaequate respondens cognoscibili obiecti est proprie et stricto sensu *comprehensiva*, qua scilicet obiectum quatenus *cognoscibile*, ut Augustinus loquitur (Civ. Dei XIII. 18.), *scientis comprehensione* finitur.

Nemo umquam affirmavit, ad comprehensionem generatim et per se spectatam requiri supremam perfectionem visionis *ex parte actus*, et consequenter actum infinite perfectum (1), vel requiri actum *entitative* aequalem obiecto comprehenso, atque adeo actum substantiale ad comprehensionem substantiae; quam sententiam sane absurdam Petavius immerito tribuit Scholasticis ac nominatim Didaco Ruiz (2). Ex utroque enim consequens esset, nullum obie-

(1) Nominales inter quatuor modos, quibus Deum dicebant incomprehensibilem creaturae, ponebant quidem etiam hunc, sed non velut propriam rationem attributi incomprehensibilitatis (vide Dominic. Soto in 4. dist. 49. q. 3. a. 1; Vasquez disp. 53. c. 3.).

(2) Ruiz de scient. Dei disp. VI. sect. 4. omnino praeclare rem explicat tribus propositionibus. « Dico 1º id quod ab omnibus tamquam exploratum supponitur: ad comprehensionem non requiritur aequalitas in genere entis inter cognitionem et obiectum..... Nam maior aut minor perfectio in genere entis non requiritur ad comprehensionem, nisi qua-

ctum quantumvis finitum vel certe nullam substantiam intellectu creato et finito *comprehendi* posse. Hoc autem ipsum ostendit, a nemine qui incomprehensibilitatem ut proprium attributum Dei agnoverit, comprehensionem hoc sensu umquam intelligi potuisse. Quando ad comprehensionem postulatur cognitio obiecti, *quantum est cognoscibile*, non intelligitur cognoscibilitas quanta esse potest *ex parte actus* (*cognoscibilitatem extrinsecam dicunt*), quasi nempe postularetur actus cognoscentis perfectio omnium suprema h. e. perfectio infinita, qua solus Deus cognoscit; sed intelligitur cognoscibilitas in obiecto (*cognoscibilitas intrinseca* vocatur), ut nempe obiectum cognoscatur secundum totam

tenus maior penetratio perfectioque cognitionis tanta non potest reperiiri sine maiori perfectione in genere entis. 2º Inde factum est, ut solius Dei comprehensio requirat in cognitione tantam perfectionem in genere entis, quanta est perfectio Dei, quoniam perfectio cognitionis adaequans Dei cognoscibilitatem reperiiri non potest absque tota perfectione in genere entis simpliciter infiniti.... Verumtamen haec necessitas perfectionis aequalis in genere entis *per accidens* se habet ad communem rationem comprehensionis..... 3º Cognoscibilitas *intrinseca* obiecto, quae debetur illi propter *intrinsecam* perfectionem veritatis, attenditur ad comprehensionem..... quamvis non fuerit adaequata maior alia cognoscibilitas *extrinseca*, quae convenit obiecto non propter *intrinsecam* perfectionem suae veritatis et entitatis, sed ab *extrinseco* propter perfectionem intellectus, qui potest altiori et perfectiori modo intelligere. Ratio est evidens, quoniam alioquin nullum ens.... posset comprehendti ab angelo quantumcumque supremo.... quodlibet enim ens quantumcumque imperfectissimum habet *extrinsecam* cognoscibilitatem, denominatione sumpta a cognitione divina, quae cognoscibilitas non potest adaequari cognitione creata quantumcumque perfectissima. » Haec ibi. Quod vero Ruiz addit quarto loco, nos non possumus admittere, quia innititur hypothesi, quam putamus contradictionem involvere. Ait nimurum: quamvis infinita esset extensio et intensio visionis Dei intellectui creato communicatae, non tamen fore comprehensionem, ex eo solum, quod esset visio creata, « quia ad rationem comprehensionis exigitur ea totalitas et adaequatio, virtute cuius non tantum videantur omnia quae videri possunt in obiecto, sed etiam modus videndi sit tam perfectus in ratione intellectionis, quam perfectum est obiectum in ratione cognoscibilis. » At visio « infinite intensa » est intellectio simpliciter infinita, adeoque non potest esse visio creata; sed est visio divina, cuius sane modus videndi est tam perfectus in ratione intellectionis, quam perfectus est Deus in ratione cognoscibilitatis.

suam perfectionem intensivè et extensive, quantum cognosci *ex sese postulat*, h. e. quantum cognitionem ex sese provocare potest. Deus finita cognoscit actu infinite perfectiori, quam intrinsecus et ex sese postulent; non quod haec infinita perfectio cognitionis requiratur ad finitorum comprehensionem, sed quod actus divinus in se essentialiter infinitus est (non ad adaequandam finitorum cognoscibilitatem *intrinsecam*, sed propter infinitatem cognoscibilitatis *extrinsecæ*); Deus enim cognoscit omnia cognitione infinita suae essentiae, non vero cognitionem haurit ex rebus secundum propriam earum cognoscibilitatem. Pari ratione non affirmatur in comprehensione aequalitas *ontologica* inter actum et obiectum; sed *intentionalis*, ut veteres aiebant, seu ut nunc loquuntur, *idealis* adaequatio inter cognitionem et internam cognoscibilitatem obiecti. Verumtamen si non de comprehensione generatim sed de comprehensione Dei agitur, cuius cognoscibilitas est infinita, propter eminentiam obiecti cognoscendi consequitur utique, perfectionem actus comprehensivi debere esse infinitam, ac proinde actum debere esse divinum, qui entitative aequalis est essentiae divinae, seu melius est ipsamet divina essentia et substantia. Praeclare ad rem praesentem Augustinus ait: « in quantum Deum novimus, similes sumus (cf. 1. Io. III. 2.); sed non ad aequalitatem similes, quia nec tantum eum novimus, quantum ipse se... quamvis sit aliqua Dei similitudo illa notitia, tamen inferior est, quia in inferiore natura est; creatura quippe animus, creator autem Deus » Trin. IX. c. 11. De identitate essentiae et comprehensionis in Deo dicemus, ubi declarabimus, quomodo Deus sit ipsa veritas substantialis. Nunc vindicanda nobis est ipsa vera notio incomprehensibilitatis Dei.

1º Ex ipsa velut rei natura et intima ratione dogmatis ostendi potest, hoc sensu quem declaravimus, intelligendum esse attributum incomprehensibilitatis, quando Deus infinitus praedicatur simpliciter *incomprehensibilis* p̄ae omni intellectu creato. Nam a) incomprehensibilitatem hoc modo spectatam vere Deo competere et esse reale attributum divinum, est evidens ex ipsa infinite Dei. b) Hoc

attributum Dei reale non ficto nomine sed maxime propri dici *incomprehensibilitatem*, est evidens ex re ipsa seu ex ipsa propria ratione huius attributi; imo nec potest illud exprimi nomine aptiori, nec in Scriptura, Conciliis et Patribus alio modo reperitur expressum. Ergo quando in his documentis revelationis praedicatur simpliciter *incomprehensibilitas* Dei, aut omnibus creaturis etiam angelis et beatis negatur *comprehensio* Dei, hoc attributum paulo ante descriptum intelligi debet. Secus supponendum foret, quod sane admitti nequit, *incomprehensibilitatem* Dei simpliciter praedicatam non proponi in sensu maxime proprio; sed sensu aliquo minus stricto, cuius tamen in illis documentis saltem nullum est indicium. c) *Incomprehensibilitas* seu attributum eminentiae supra omnem intellectum creatum praedicatur ad manifestandam infinitam perfectionem divinae essentiae. Atqui infinitas perfectionis quatenus ad intellectum refertur, consistit in ipsa infinite cognoscibilitatis, et quod proinde Deus secundum totam suam rationem cognoscibilitatis intelligi non potest nisi ab intellectu infinito. Ergo absoluta *incomprehensibilitas* Dei hoc sensu in revelatione proposita censeri debet, quod nimur Deus infinite cognoscibilis a nullo intellectu finito cognosci potest, quantum est cognoscibilis. Proinde etiam ex opposito *comprehensio* Dei non est aliud, quam adaequata Dei cognitio secundum totam infinitam rationem cognoscibilitatis. d) Imo in Scripturis ipsis *comprehensio* Dei, quae omni finito intellectui negatur, diserte describitur ut intellectio usque ad finem infiniti h. e. secundum totam infinitam internam cognoscibilitatem perfectionis infinitae, quemadmodum superius (n. I.) demonstravimus. Ergo in Scripturis sicut nomine qui est (אֱלֹהִים) *infinitum ontologicum* in ordine essentiae (de quo inferius th. XXII. dicemus), ita nomine *incomprehensibilitatis*, si ita loqui fas est, *infinitum noeticum* in ordine cognoscibilitatis nobis pronuntur.

2º Hoc sensu s. Thomas declarat incomprehensibilitatem Dei in omnibus locis, quoties de ea quaestionem instituit. « Omne quod comprehenditur ab aliquo cognoscente, cognoscitur ab eo ita perfecte, sicut cognoscibile est... Substantia autem divina quoddam infinitum est per comparationem ad omnem intellectum creatum, quum omnis intellectus creatus sub certa specie terminetur (habeat determinatum et finitum gradum perfectionis in cognoscendo). Impossibile est igitur, quod visio alicuius intellectus creati adaequet in vidento divinam substantiam, scilicet ita perfecte eam vidento, sicut visibilis est. Nullus igitur intellectus creatus ipsam comprehendere poterit » S.Th. contr. Gent. III. c. 55. n. 1. 2. « Hic est perfectissimus modus divinam similitudinem consequendi, ut scilicet ipsum cognoscamus eo modo, quo se ipse cognoscit, scilicet per essentiam suam; licet non comprehendamus ipsam, sicut ipse se comprehendit, non quod aliquam partem eius ignoremus, cum partem non habeat; sed quia non ita perfecte ipsum cognoscemus, sicut cognoscibilis est; cum virtus intellectus nostri in intelligendo non possit adaequare veritati ipsius, secundum quam cognoscibilis est, cum eius claritas seu veritas sit infinita, intellectus autem noster finitus: intellectus autem eius infinitus est, sicut et veritas eius; et ideo ipse tantum se cognoscit, quantum cognoscibilis est » Compend. theolog. c. 106. Cf. 1. q. 12. a. 7; 3. q. 10. a. 1. ad 2; 4. dist. 49. q. 2. a. 3; de Veritate q. 8. a. 2; Compend. theolog. c. 216; in Eph. III. lect. V; in I. Decretalem (T. VIII. p. 84. ed. de Rubeis).

Eodem sensu comprehensionem et incomprehensibilitatem Dei explicant ceteri vetustiores Scholastici ad 1. dist. 2. vel 3. ubi tractant de cognitione Dei; vel ad 3. dist. 14. ubi agitur de scientia animae Christi; vel ad 4. dist. 49. ubi quaeritur de beatitudine aeterna. Alexander Halens. 1. P. q. 7. m. 1; Albertus M. 1. dist. 2. a. 4; 3. dist. 14. a. 1; s. Bonaventura 1. dist. 3. P. I. q. 1; 3. dist. 14. a. 1. q. 2; Aegidius Romanus 3. dist. 14. P. I. a. 1; Thomas Argentinas 3. dist. 14. a. 3; Richardus a Media Villa 3. dist. 14. q. 4; Scotus 3. dist. 14. q. 2. n. 7; Gabriel Biel 3. dist. 14. a. 3. dub. 2; Dominicus Soto 4. dist. 49. q. 3. a. 1; Bañez in 1. q. 12. a. 7. Speciminis causa describo verba Richardi I. c. « Anima Christi cognoscendo Verbum, non comprehen-